

DŽORDŽ GERŠVIN (1898—1937)

Dok su Mocarta i Betovena njihovi očevi pôdučavali muzici, drugi kompozitori imali roditelje koji su svirali na instrumentima, voeli muziku i želeti da se njihova deca posvete njoj, u kući Geršvinovih niko se za muziku nije interesovao. Geršvinovi roditelji, doseljenici iz Rusije koji su govorili sa jakim jidiš naglaskom, vodili su borbu za opstanak mnogočlane porodice. Ali, njihova deca, Ira, Džordž, Artur i Frendis, vaspitani su u američkom duhu s osećajem za američku tradiciju. Geršvin bi verovatno nastavio da živi kao prosečno gradsko dete, dobijajući loše ocene u školi i igrajući se sa decom sa ulice, da njegov život nije promenio njegov školski drug, »virtuoz« na violini, Maks Rozencvajt, koji ga je zainteresovao za muziku, pričajući mu o velikim kompozitorima sveta i upoznavajući ga sa muzikom koju su oni komponovali. Dečak je od svojih roditelja dugo skrivaо da ga školski drug podučava muzici, dok jednog dana nije čvrsto odlučio da im predoči da želi da vežba na klaviru i da ih moli za profesora muzike. I pored strogosti, njegov učitelj Hambicer uočio je dečakov talenat i neobičnu ozbiljnost. Po njegovom savetu, Džordž je posećivao koncerte i upoznavao se sa nežnim melodijama Šopenove muzike, narodnom mađarskom muzikom i Debisijevim sanjačkim harmonijama. Svako muzičko iskustvo Geršvin je upijao kao hranu, »kao divne plove dove koji će vremenom dati zrelo voće«. Kada su ga kasnije pitali kako je za 4 godine učenja postao izvanredan pijanista, Geršvin je odgovarao: »Muziku sam slušao ne samo ušima, već srcem, mislima — celim svojim bićem. Vraćajući se kući posle koncerata uspevaо sam da reprodukujem svaki takt.« Ambicio-

zan i nestrpljiv, Geršvin se u 15-oj godini odlučuje da iskaže svoje znanje i napiše kvartet. Delo izvodi 1914. godine na literarnoj skupini čiji je član bio njegov stariji brat. Blag i prijatan tango delovao je čudno — kao da ništa slično nikada pre nije izvedeno. Siguran i oduševljen, Geršvin se vratio kući sa čvrstom namerom da saopšti roditeljima da napušta školu i da želi potpuno da se posveti muzici. Nalazio se na teškom putu — pozivu muzičara. Prvo zaposlenje Geršvin dobija u »Tin Pen Aleju« muzičkoj kompaniji, gde je po ceo dan svirao, učeći kako se kompozicije komponuju na jedan standardan, gotovo »mehanički« način. Njegov entuzijazam, interesovanje za individualan izraz, doprinelo je da muziku predpostavi svemu i da se njoj potpuno preda. »Muzika je vazduh koji udišem«, izjavio je jednom prilikom. U skladu sa ličnim težnjama i preokupacijama, a u sukobu sa muzičkim okvirima i pravilima, Geršvin je uskoro napustio kompaniju. Ali, iskustvo stećeno u njoj učinilo je da zavoli muzičko pozorište i stvorilo povoljnu priliku da se u njemu iskaže.

Vreme kada Geršvin počinje da stvara poznato je po pišćima pesnicima u Americi: Marku Tvenu, Vitmenu, Emersonu i Pou, i po slikarima: Visleru i Jikinsu. Ali, Amerika u to vreme nije imala kompozitora sličnog ranga. Geršvin je shvatio razlog tome. Uvideo je da velika muzička dela: III Beethovenova simfonija »Eroica«, mazurke i poloneze Šopena, muzika Čajkovskog i Lista, nisu ništa drugo do plesne muzike njihovih rodnih mesta. Američki kompozitori su pisali koncerete, simfonije i opere po ugledu na evropske kompozitore, što je zapravo predstavljalo »imitaciju evropske umetnosti«. Geršvin je govorio: »Nije uvek mogućno govoriti o narodnoj muzici Amerike, jer Amerika nema jedan, već mnoštvo narodnih melosa.« Kao inspiracija Geršvinu poslužile su duhovne pesme Crnaca, »njihove svojevrsne verzije himni«, bluz, i dela Berlioza, Vagnera, a posebno Stravinskog. Rad sa Edvardom Kileni bio je neobično značajan za njegovu daljnju karijeru. Geršvin upoznaje i uči o svim instrumentima u jednom orkestru, kako da piše za njih i da ih kombinuje da bi postigao širok dijapazon muzičkog izraza i melodike.

Njegov prvi šou izведен u Nju Džersiju, »Pogledaj ko je тамо«, proneo je ime Geršvina širom Amerike, a pesme »Labud«, »Čovek koga volim«, »Fascinantn ritam« postaju hitovi na Brodveju. Za mnoge Geršvin se uspeo popeti na stepenište uspeha. Jedna osoba se sa tim nije slagala — sâm Geršvin. On je uvek čeznuo za novcem i slavom, i kada je sve to imao želeo je nešto više — da piše velika muzička dela. Artur Rubinštajn

izjavio je jednom prilikom: »Ovaj mladić ima iskru muzičkog genija, što se može videti po njegovom ozbilnjom stavu prema muzici. Po stilu i originalnosti on ne pripada ni jednoj muzičkoj školi, ali je zato ličnost u muzičkom stvaralaštvu. Verujem da će Amerika ubrzo uvideti snagu njegovog muzičkog izraza i talenta, i da će ime Džordža Geršvina biti na listi istaknutih svetskih kompozitora.«

Početkom 20-tih godina ludilo za džezom označilo je početak nove ere. Džez postaje jedina prihvaćena muzika. To je u isto vreme označilo početak «ere» Džordža Geršvina. 1922. on piše prvu ozbiljnu džez kompoziciju, »Plavi ponedeljak«, sa primesama sentimentalnog bluza i novog i slobodnog recitativa. Sledi »Rapsodija u plavom«, koja postaje najomiljenije Geršvinovo delo, i kasnije, kao takvo, najizvođenije koncertno delo jednog američkog kompozitora. Delo je napisano za 8 klavira, solo-harmoniku, violinu i orkestar, a sadrži sve odlike Geršvine muzike: melodičnost, primarnu harmoničnost, strogu gotovu klasičnu formu i očaravajuće nežan ritam. Na zahtev dirigenta Damožea, Geršvin piše najteže muzičko delo, koncert za klavir nazvan »Koncert u D-duru«, u stilu bluza, koje je završeno septembra 1925. godine. Ocenjeno je »fragmentarnim i neobičnim po obliku«.

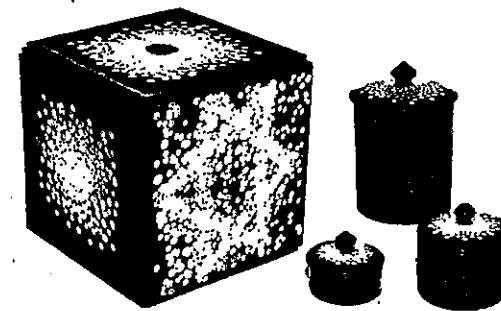
Kriza kapitalističkog društva, nestaćica i beda učinila je Geršvina nemirnim i tužnim. On je imao osećaj i razumevanje za patnju i očajanje i stvarao je dela koja lepotom i originalnošću mogu izvući ljude iz beznaděžnosti. I kao odraz vremena i društva, Geršvin komponuje programsku muzičku poemu »Amerikanac u Parizu« i 3 operete 1932. godine. Te iste godine Geršvin boravi izvesno vreme na Kubi gde ga fascinira ritam narodnih plesova i ostri udarci malopoznatih instrumenata kao što je bongo, koje koristi u svom delu »Kubanska uvertura«.

I kada iz Evrope stižu vesti o zločinstvima vršenim nad Jevrejima, Geršvin potresen poboljeva. Pored velikog uspeha sa kojima su njegova dela izvedena na Brodveju, život za njega nije mogao da predstavlja svetu tačku. Pored »svetla«, negde u »tami« spoznao je njihove patnje i kao odraz položaja Jevreja u Evropi i ponižavajuće bednog stanja Crnaca Amerike, Geršvin komponuje svoje najznačajnije delo »Porgi i Bes« 1935. godine. Ovo delo je napisano na osnovu priče o usamljenom sanjalici Porgiju i bezobzirnoj i ponosnoj Bes koji iz »zlatne prošlosti« bivaju prebačeni u Ameriku kao robovi. U izvesnom smislu muzička komedija, ali mnogo ozbiljnija, tragičnija, ona podseća na muzičku ljubavnu priču. »Porgi i Bes« ne zastupa shvatanje da

će »na onom svetu doći do izmirenja, pravde i sreće, već da se sve to može naći na zemlji ako se uporno traži.« Naziv dela »Porgi i Bes« predstavlja nastavak uspešne operske tradicije počev od »Tristana i Izolde« i »Samsona i Dalile« do Šembergove poeme »Peleas i Melisanda«. Jedan kritičar je izjavio: »Kao što Italijani doživljavaju »Madam Baterflaj« i »Travijatu« kao svoje opere, tako i Amerikanci to isto osećaju za Geršvinovo delo »Porgi i Bes«. To je deo nas i ostaće da živi kao takvo.«

I kada Geršvin počinje da eksperimentiše sa novim stremljenjima u modernoj muzici, poboljeva od tumora na mozgu i posle neuspele operacije umire u 39-toj godini života. Geršvin je s novim muzičkim izrazom i neobičnom lakoćom izvođenja usrećivao svet, jer je to bio odraz njegove duše pretopljene u muziku. »Njegova muzika se ustalila u srcima Amerikanaca i postala deo Amerike dok god ona postoji.«

Olivera Đurašević

Pozivnica na izložbu M. Mladinov i J. Kozlović

Raša Livada

Pismo rabina Alkalaja

1. Teško je ostvariti duhovno jedinstvo naroda:

Ako se jedan duh razvija na nekretninama, a drugi na bazi žive valute. Posebno sada, posle izdajstva Sabataja Cvija u Smirni, i frankista u Poljskoj i Galiciji. Prorok nudi samo svoj san, ali Talmud lepo kaže, na jednom mestu, koje su voćke za jelo, a koje za snove.

2. Iako se skoro poslovično žalim na situaciju:

Ona je zbilja teška, i to pogotovo ovde, u Zemunu, jer Srbi su suviše tolerantni, što otupljuje verske porive kod mlađih. A oni su takvi: Dva puta se pomole i odmah hoće da vide i diskutuju s Bogom. Ispinju se na prste, zidove, drveće, i danima gledaju u nebo, a onda dođu i kažu: Nema Boga, nema ničeg, sve je laž; a koliko puta treba da ponavljam reč pesnika: Niko se ne može da sagne toliko nisko da bi video lice Boga. A osim toga, kada dođe dan da vide Boga: Biće više Bog, nego što ga vide.

3. Od dugog bola na mom licu ostala je grimasa:

Koja liči na Izrael. S-umoran sam. Osuđen na život sa predumišljajem, osluškujem tu mističnu kanalizaciju, u koju živi bacaju žive, taj večni ritam *stvorenje ot-krojenje iskupljenje*, to stalno pakovanje kofera, to stalno sušenje krušaka za najduži put.

4. Teško je ostvariti duhovno jedinstvo naroda:

Jer treba nam nešto tvrde od duha: Gruda od kamenja, vode i drveća.

5. Iako će posle toliko vekova Izrael biti samo skupni geto, iako će tada čitanje *Megilat Ester* na Šušan Purim biti smešno, iako će vera, kad se vratimo, biti fizički lokalna: Ne treba nam mesija, već *Brod*; Ne trebaju

nam probuđeni mrtvi, već *Grad*; I sve mora biti spušteno na zemlju, nisko, pregledno: Da se odvoji staklo od rubina, da se odeli prorok od rabina.

6. A ako me pitaju mladi *kako* do Boga, reći će:

Skromnost oduševljenje radost; ako pitaju *gde*, reći će: Virus Boga u čaši vode isto kao u čaši vina, u balegi kao u krempiti; promena u njemu kao smrt u nama; nesavršen je — jer stvara.

7. Zatim će onog malog, Šaloma Hercia, kao živo pismo poslati u Englesku i Beč, da poruči duhovnjacima: Bolji mi plug na Mrtvom moru bez Boga, nego da s njim po Zemunu: Igram žmurke i hvatam zjale.

A Livada kaže

Na mojoj si usni niko,
moja ti reč: Zavičaj.

(Iz knjige pesama »Karantin«)

Solomon Juda Haj Alkalaj (1788 — 1878), rođen je u Sarajevu, osnovno i opšte obrazovanje dobio u Jerusalimu, a već sa 25 godina postao rabin u jevrejskoj opštini Zemuna. Ubraja se u tri najveće preteče cionističkog pokreta, zajedno sa Mojsijem Hesom i Leo Pinskerom, ali svojim pisanim i praktičnim opusom smatra se najznačajnijim pokretačem cionističke ideje u Evropi, pogotovo što je za taj pokret pridobio dedu Teodora Hercia, Šaloma Judu Hercia, koji se nastanio u Zemunu 1839. godine. Ovaj znameniti Sefard vratio se 1874. godine u Jerusalim, ali pečat njegovog života trajno je vidljiv. Može se slobodno reći da je bar na izvesno vreme Alkalaj učinio Zemun centrom svetskog jevrejstva na duhovnom planu i učinio krupan korak (možda presudan) ka stvaranju Izraela.

Mark Helprin

Prvo rusko leto

Drhtave ruke, prstiju tako raširenih da je samom širinom šake zamolio prisutne da čute, starac umiri sobu. Zavese su prestale da se nadimaju, a crvenkasti odsjaj popodneva i cigli poče da se gubi. Razlika između starca i dečaka je toliko velika da će starac, da bi se izjasnio, ako pretpostavimo da to može da učini, zahtevati mnogo vremena i tištine. Da bi dao vremena i tištini, čovek mora da poseduje veliko poštovanje, što je možda razlog zbog čega mlade podučavaju da slušaju, ne radi samog slušanja, već da bi im se pružila mogućnost da nauče pouke o teškoći. Postoje, naravno, stare lude, ali njihova vrednost je, kada vode mlade lude, neprocenjiva. Ako je čovek, čak i prosečan čovek, dobro naučio kroz posmatranje, on će onda biti mnogo tražen. Moglo bi se pomisliti da bi mladi ljudi lako mogli da smatraju svoje očeve i dedove najdragocenijim izvorom, ne računajući imetak i nasleđe. S obzirom da stvarnost nije takva i da mudrost nigde dobro ne prolazi, starci uglavnom provode svoje vreme u razgovoru sa belim zidovima.

Ovaj starac, iako je živeo u jevrejskom staračkom domu, nije bio od onih koji provode celo jutro oblačeći pantalone. On je, istina, bio star, i nije nikoga imao, nikoga i ništa; i to je istina. Ali starost nije bila za njega, pošto je slučajno naišla između zapažanja od velike važnosti. Razlikovalo se od ostalih pacijenata po tome što mu je koža bila preplanula i rumena. Njegovo snažno lice i blještave oči pokazivali su da je mnoge sate proveo pod suncem, makar i u bašti, i da je to bio čovek koji je, iako otežao od godina, iznutra bio lagan koliko samo čovek može da bude, čovek koga su mašta i uspomene održavale u istrajnom uzletu i savlađivale vreme lako kao galebovi koji se visoko uzdižu na strujama svetlucavog plavog vazduha.

U osamdesetoj godini otkrio je da je sposoban da se do krajnosti založi za ono što je smatrao pravičnim i dobrim, i kao svi dobri ljudi otkrio je da je uglavnom sâm u svetu koji je za-

htevaо да se obožavaju mesni bogovi, svetu slepom za činjenicu o svom vlastitom postanku, biću i okretanju, svetu pametnih bubica koje su se razmetale i koje su pravdale svoju smrtnost sićušnim i beznačajnim sastavom svoga rada. Veličina sveta o kojem je on mislio ne nalazi se ni u čemu što je čovek načinio već u onome što je Gospod uradio. I to ga je navelo da se seti jednog davnog doba. Bila je to jednostavna uspomena, ali on ju je voleo i, setivši je se, osetio boju svog života.

Kada je bio dečak, trebalo je da provede leto u dedinim šumama. To je bilo 1884. godine, i njegovo dečačko lice i oči videće više nego jedanput kako se ceo svet trese i raspada i iznova oživljava. Ali tada je bio samo dete koje nije još ništa videlo, više od trideset godina pre Oktobarske revolucije, u Rusiji cara Nikole, kada je svet, kako je pamatio, uglavnom bio zelen i mlad, sa bezbroj boja pred njegovim pogledom, a on je za jednog tako malog dečaka imao sasvim odrastao osećaj za lepotu sveta. On je na njega tada ostavio dubok utisak svojim najjednostavnijim ponudama, poukama koje su rano dobijene ne od ljudi već od prvih prizora, i koje su ga kroz drhtanja istorije pratile do njegovog sadašnjeg doba.

Deda ga je čekao na stanici. Izgledalo je kao da je vozu potreban čitav jedan život da bi stigao, jer je prešao više od hiljadu kilometara od Odese. A pospani plavi dečak sa velikim smeđim očima i majušnim odelom i koferom uplakan je utrčao u dedino naručje, pošto ni jednog trenutka nije u potpunosti poverovao da voz nije večna stvar i da on sâm neće provesti ostatak svog života u raznim oblicima železničkih vozila. Ali deda je izašao pred njega u malim crnim kočijama koje je vukao šaren konj sa belom grivom. Svež vazduh je prijaо detetu dok je posmatralo kako konj osmatra put koјim putuju.

Kada su dospeli do visokog grebena iznad šuma, jela i borova sve dokle je oko moglo da dopre, njegov deda zaustavi kočiju i obojica se zagledaše u svetlo i tamno zelenilo. Sunčeva svetlost je bila zlatna a vazduh na toj visini svež i čist. Bili su sami na tom ogromnom prostranstvu. »Levi«, reče njegov deda, »ovo je najlepša stvar na svetu, ova stabla i planine, ne zato što ih ja posedujem jer ih ja ne posedujem, pošto se moja zemlja ne vidi odavde, a osim toga, nijedan čovek ne poseduje zemlju. To su samo čovekove igrarije. Ovo je najlepša stvar na svetu, ne neka slika ili knjige ili muzika, već ova stabla.«

»Zašto, deda?« reče Levi, koji je već bio potpuno ubeđen.

»Zato, Levi, što je Gospod stvorio šumu i ovaj čist vazduh. I čak kad bi postojao čovek koji to ne bi mogao da vidi, on bi

mogao da vidi oblik tih stvari i da oseti kako su zadviljujući.« Tada je popustio uzde i proveo dečaka kroz dvadeset kilometara stabala, kroz šumu koja bi čak i taštu glumicu zavela od nje same. Levi je naučio tu blagu pouku i ona je postala osnova njegovog života. Kad god bi poželeo mogao je da se nađe na tom putu, očiju rasiřenih u svežem vazduhu, u vožnji kroz novo-rođeno zelenilo u ono vreme kada je svet voleo svoje otvorene prostore a boje označavale sve što je trebalo da se zna. Dečak se još uvek nalazio u čoveku, kao što se čovek nalazio u dečaku onog dana kada je celokupno vreme dodirnulo dušu deteta u šumi njegovog dede.

Beleška o piscu: Mark Helprin, mladi američki pripovedač, rođen je 1947. godine u Njujorku, gde je i odrastao. Posle studija na Harvardu, gde je bio posebno zainteresovan za istoriju Srednjeg Istoka, Helprin je proveo neko vreme u britanskoj trgovачkoj mornarici, zatim u izraelskoj pešadiji. Njegova prva knjiga, »Golubica sa Istoka«, pojavila se 1975. godine, i odmah otkrila njegov izuzetan spisateljski dar. Bogato životno iskustvo omogućava Helprinu da sa lakoćom piše o raznim mestima i Ijudima — Americi, Jamajci, Siciliji, Parizu, ali ponajviše o Izraelu i, skoro uvek, o Jevrejima. Kao svi vrsni pisci, Helprin pravi svoje priče od beskrajno malih detalja, upravo od onih koji, znali mi to ili ne, u našim životima igraju najvažniju ulogu. Takva je i priča koju smo odabrali za »Kadimu« — »Prvo rusko leto«, prevedena iz njegove prve knjige. Ceo život jednog čoveka ispričan je na samo tri stranice, kao posledica jednog jedinog događaja iz njegovog dečaštva. Mark Helprin je u stanju, što mnogim savremenim piscima ne uspeva, da navede čitaoca da oseća, da s njim podeli suzu ili osmeh, radost ili bol. Među brojnim američkim piscima jevrejskog porekla, Mark Helprin je ime koje svojim prvim pričama posebno obećava.

Preveo D. A.

Graciela Levi

Priča

Bol se ponovo javi neslućenom jačinom kidajući mu misli u krpice očaja. Bila je tu, stvarna kao krevet na kome leži, kao svi ovi kreveti, prozor, nebo, ovo doba dana koje voli kad sunce nad Jerusalimom gasne bez sumraka i dan se tako nepovratno pretače u noć. Neminovnost noći i bola. O, Bože, reče Jakob Abramović, daj mi malo sna! Noć i bol...

... Izgubio je puno krvi, rekao je doktor, saznanje o stopalu došlo je, nekako samo od sebe kao i luda djetinja želja da miće prstima kojih više nema. Doktor je čekao reakciju, bio spremjan na bilo šta.

Jakob je mislio — čudno, ali koža tabana je poput dona i to mu se učini kao pravo otkriće.

Doktor je mislio — mladić je blijed i somnolentan, zašto ne prestanem brbljati, a pričao je o velikim mogućnostima ortopedije, protezama, mladosti i koječemu još. (Haim Franklić, hirurg, bio je iz Kijeva, čak se uspostavilo da su živjeli u istom dijelu grada, što je za obojicu sada, u ovom času, bilo bespredmetno). Sa svakim novim udisajem, bol je rasla, širila se poput nevidljivog balona, nije htio da cvili kao kuće, do vraga, želio je urlati do neba i dalje.

Nije uradio ništa nije se pomakao.

Znoj je izbijao polako, iz svake pore kože, natapao ga i mi-ješao se sa isparenjima sobe izazivajući u njemu neku neobjasnjuju ogavnost.

Poželi da doktor već jednom ode.

... Opet je čuo buku ulice, jasno vidio lica dvojice po-božnih Jevreja, onih iz Mea Šearim (jedan je bio mlađi, riđokos sa bakarnim zulufima, a drugi sijed, vjerovatno otac) kako su ozbiljno promakli, dvije brbljive žene koje su govorile mađarski zagledane u izlog radnje sa cipelama, grupu američkih turista što žure na koktel, iskićenih šeširima i aparatima, i upravo čuo

glas čovjeka koji je tamo na uglu uzvikivao »Sabras, sabras« i bio je neizrecivo srećan, jer dan je počeo, a sutra je šabat, a njemu je dvadeset (bilo juče) i već godinu dana živi u gradu svojih snova, u zemlji meda i mlijeka, kako bi govorio otac nje-ove majke, koji eto, to nije dočekao. Bio je grozničavo srećan i onda kada je šutirao paket sa pločnika, dok se harmonična slika razbijala (trajalo je vječnost) u hiljade nespojivih komadića uz zaglušujuću eksploziju, dok su se krv i dim, med i mliječno, miješali sa sokom od Jaffa narandži i curili niz lica zapanjениh brbljivica pred izlogom radnje za cipele, uplašena lica iz Mea Šearim i sleđeno napuderisano lice gdje. Goldstajn iz Njujorka ...

Lotika Volah

JEDAN STIH

*Kapi kiše
otudene od jesenskih lica
izobličene od čekanja
stalnog i neprolaznog
u temama postojanja.
I, da li je to sumnja
u krilima ranjene mašte
u stisku neshvaćenih ruku
od večnosti zaborava*

Mirjam Volah

POSVETE

*Mjesečina
u suzi
Samoća
u usahlim
dlanovima
Tuga
u nekom
bijelom drhtaju
A onda
zaborav
u kosi*

*Tko bješe ti
koji si
u neka vrela svitanja
ušao u moju pjesmu
i kome sam
u poludjelim noćima davala sebe
da me želja ukrala ne bi
Tko bješe ti
koji si dlanove
na vlatima trave u plavo pretočio
i čije su ruke na mom tijelu prolistale
Tko bješe ti*

O Hasidima

Do mog prvog »živog« susreta sa jednim vidom hasidizma došlo je prilikom koncerta na »Hebrew University« u Jerusalimu. Pre toga sam slušao po neku ploču ili pričicu o hasidima. Ovoga puta, oni su se nalazili na pozornici opasani gitarama. U sredini jedan postariji, Rabi Šlomo Karlebah, u njegovoј pratnji mlađi sledbenici. Svi duže kose, skromno obućeni. Moji drugovi i ja većinu reči nismo razumeli ali sa svakom pesmom bivalo nam je toplije. Mladiće i devojke iz raznih zemalja koji su sedeli oko nas nismo poznavali. Ipak ubrzo smo sa njima postali jedinstveni, udruženi u ritmičkom pljesku. Na pozornici Rabi i njegovi sledbenici pevali su i igrali i pozivali nevestu Šabata. Bili smo ushićeni.

Od tada sa još većim zadovoljstvom čitam priče o velikim hasidskim majstorima. Sledećih nekoliko anegdota našao sam u knjizi »Hasidska svetkovina« jevrejskog pisca Elie Wiesela koji živi u SAD.

Sa kim drugim početi nego sa najvećim učiteljem i osnivačem hasidizma 18-og veka Rabi Izraelom Bal Šev Tovom (Bešt).

Jednom prilikom Bešt je pokušao da natera Stvaraoca da posalje Mesiju. S obzirom da čovek ne sme Stvaraocu ništa da naređuje, Bešt beše poslat kao zatvorenik na daleko nepoznato ostrvo. Uz njega je bio kao verni pratilac samo Rabi Zolfer, koji svoga učitelja nikada do tada nije video tako utučenog.

»Rabi, učinite nešto, kažite nešto!«

»Ne mogu. Više me se ne sluša.«

»Ali Vaša tajna mudrost, Vaši božanski dari? Šta je sa njima?«

»Zaboravio,« reče Bešt. »Oduzeto mi je sve moje znanje.«

Videvši kako njegov verni pratilac pada u očajanje reši se da ipak pokuša nešto. »Samo hrabro. Još nije sve izgubljeno. Srećom ti si ovde. Ti nas možeš spasiti. Treba samo da ponoviš nešto čemu sam te učio. Neku parabolu, molitvu, samo delić mog učenja.«

Ali i njegov pratilac je izgubio pamćenje.

»Zar se baš ničega ne sećaš?« vikao je Bešt.

»Ničega Rabi sem...«

»... Sem?«

»Alef-Bet-a.«

»Pa šta onda čekaš? Počni brzo!«

Pošlušno i polako Rabi Zolfer poče da izgovara sveta slova koja sadrže sve misterije vasione: »Alef, Bet, Gimel, Dalet...«

I onda počeše zajedno od početka. Bešt je Alef-Bet izgovarao takvim žarom da je pao u ekstazu, a u takvim trenucima mu se ništa nije moglo suprotstaviti. I tako je nesvesno uspeo da promeni okolinu i mesto njihovog boravka, pokidao je lance i prekinuo izgnanstvo. I tako su se majstor i njegov pratilac ponovo našli kod kuće, sigurni, obogaćeni i prožeti još većom čežnjom nego pre.

Mesija nije došao...

Nakon Beštovе smrti duhovni vođa hasida postao je Rabi Dov-Ber iz Mesrića, zvani veliki Magid. Dok je Bešt pokretu dao ideologiju, Magid ga je organizovao i proširio. Imao je smisla za humor, ali je najčešće bio ozbiljan, tako da je njegova okolina pred njim drhtala.

Neki pobožni, bogati Jevrejin htede da imponira Magidu opisujući mu svoj skroman način života:

»Jedem samo hleb sa solju, pijem samo vodu, ništa drugo.«

»To nije dobro,« odgovori Magid. »Naredujem Ti da jedeš beli hleb i kolače i da pišeš slatko vino!«

»Ali zašto, Rabi?« upita začuđeno pokajnik.

»Slušaj: Ako se ti zadovoljavaš suvim hlebom i vodom, pomislićeš na kraju da siromasi mogu dosta dobro da žive od izvorske vode i šljunka. Ako ti budeš jeo kolače, davaćeš njima bar hleb.«

Ni ostali hasidski rabini nisu zaostajali po originalnosti i znanju za svojim velikim učiteljima.

Ovako se obraćao Svevišnjem Levi Jichak: »Mi ti poveravamo naše grehe, a Ti nam ih opraćaš. Pri tome dobro prolaziš. Jer, bez naših grehova, šta bi Ti započeo sa Tvojim opraćanjem?«

A ovako Magid iz Košica: »Znaj da deca Izraela mnogo pate; zaslužili su spasenje, trebaju ga. Ali ako Ti iz nekog meni nepoznatog razloga to ne želiš, onda spasi druge narode, i to brzo.«

Mihalu iz Zlocova postavljeno je ovo nezgodno pitanje: »Vi ste, rabi, siromašni. Pa ipak Vi svakog dana zahvaljujete Bogu što se brine za zadovoljenje Vaših potreba; zar to nije laž?«.

»Nipošto. Za mene je siromaštvo potreba.«

Na kraju jedna zgoda koja se mogla dogoditi u nekom od naših klubova ili na letovanju.

Volfu iz Sbaraša javiše da nekoliko Jevreja karta do kasno u noć. »I Vi hoćete da ih osudim? uzviknu on. Ja? A sa kojim pravom? Šta su učinili? Ostaju budni do kasno u noć? To je dobro, pobeduju san! Koncentrišu se na igru? Pa i to je dobro! Pre ili posle staviće karte na stranu i prestati sa igrom; tada će ostati samo disciplina tela i duha, ali ovoga puta za pomoć bližnjem! Zašto da ih onda osudim?«

Na kraju svog lepog predavanja ovog leta u Pirovcu čika Verber je rekao da je hasidizam gotovo odumro. Zabluda!

Kada suprotno tvrdim ne mislim samo na hasidske kolonije u Izraelu, Njujorku ili Parizu. Mislim i na pripovedačku moć hasidizma kojom i danas vladaju neki jevrejski pisci. Jedan od njih, Sol Belou, dobio je nedavno Nobelovu nagradu!

Ali pre svega, kao što otac nastavlja da živi u sinu, tako i hasidizam živi dalje u jevrejskim idejama koje su ga nasledile. On je važno iskustvo da duhovno izbavljenje nije dovoljno, potrebno je i fizičko izbavljenje iz dijaspore.

Pavle Alpar

Afera Draifus

Politička situacija i društveni odnosi u Francuskoj krajem prošlog veka predstavljali su pogodno tlo za zaoštravanje suprotnosti koje su u zemlji vladale. Izgubljen rat protiv Nemačke, pad Drugog carstva, Pariska komuna, nezadovoljstvo koje se proširilo na celu zemlju su faktori koji su prethodili i činili pozadinu Draifusove afere, koja je od običnog sudskog procesa pre rasla u težak opštedruštveni problem, u jednu od najlučih rana na organizmu tadašnjeg društva koje će ga još godinama mučiti.

Počelo je neprimetno. Radilo se o krivici nekog od oficira francuske vojske, koji je nemačkom vojnom izaslaniku davao vojna obaveštenja. U septembru 1894. godine jedan tajni obaveštajac doneo je pomoćniku šefa obaveštajnog odeljenja ministarstva rata Anriu pismo u kome su se našli vojni podaci koje je mogao nabaviti samo generalštabni oficir. Taj dokument je u istoriju ušao pod nazivom »bordero«. Po sadržini bordera moglo se zaključiti da ga je pisao artiljerijski generalštabni oficir, tako da se istraga kretala u tom pravcu. Pregledan je spisak generalštabnih oficira i sumnja je pala na Draifusa, Jevrejina sa nemačkim prezimenom.

Alfred Draifus je početkom 1894. godine postao generalštabni oficir i bio je prvi Jevrejin koji je zakoračio u general-

štab — tu tvrđavu katoličke crkve. Poticao je iz porodice industrijalaca iz Alzasa. Posle nemačke ankesije ovih krajeva njegova porodica se odlučno opredelila za Francusku. Drafus je bio cenjen i uživao je ugled intelligentnog i obrazovanog oficira.

Saslušavanje Alfreda Drafusa bilo je povereno majoru Anriu, koji je izdiktirao kapetanu Drafusu deo iz »bordera« i pošto mu se učinilo da je kapetanova ruka zadrhtala, naredio je hapšenje.

Počelo je istraživanje, prikupljanje podataka o Drafusovom životu i svakodnevna ispitivanja osumnjičenog. Islednik di Pati de Klam se služio najsurovijim metodama koje su, po rečima komandanta zatvora, prouzrokovala teška živčana oboljenja okrivljenog Drafusa.

Pred ratni sud 3. decembra 1894. stigla je neubedljiva optužnica na osnovu koje je održano suđenje. Vladin komesar je zatražio tajnost suđenja a predsednik suda je to prihvatio u ime »viših interesa«.

Do javnosti je doprla jedino presuda da je kapetan Drafus kriv i da se osuđuje na javno lišenje čina i doživotno zatočeništvo na po zlu poznatom Đavoljem ostrvu.

Kasnije se saznao da je optužnici koja je bila bez ikakvih dokaza dodato kao dokument jedno pismo koje je poticalo iz prepiske nemačkog vojnog izaslanika u Parizu i njegovog italijanskog kolege u kome se govori o dostavljanju dvanaest planova utvrđenja grada Nice. Nemački vojni izaslanik pominje u pismu posrednika i naziva ga »ološem D«. Na osnovu ovog »dokumenta« Drafus je osuđen a njegovom braniocu zabranjen je uvid u to fatalno pismo. Kasnije se ispostavilo, da je taj »ološ D« bio u stvari građansko lice po imenu Diboa.

Javna degradacija izvršena je 5. januara 1895.

Pošto je na generalštabnog oficira, a uz to i Jevrejina, pal teška optužba za izdajstvo zemlje, visoki vojni krugovi su smatrali da krivca treba što oštire kazniti. Drafus je na Đavoljem ostrvu podvrgnut fizičkoj i psihičkoj torturi. Bio je u okovima, izolovan od svih. Za sve vreme njegovog zatočeništva нико s njim nije progovorio ni jednu reč.

U toku godine na sudska akta sa suđenja Alfredu Drafusu pala je prašina, dok je nesrećni kapetan ispaštao tuđ greh a pravi krivac bio na slobodi. Tako bi i ostalo da za novog šefa obaveštajnog odjeljenja ministarstva rata nije postavljen pukovnik Pikar. Od tada počinju da se nižu dogadaji koji će ustalasati celu Francusku i podeliti je na dva tabora, drafusovce i anti-

drafusovce. Do Pikarovi ruku stigao je petit-blé koga je nemački vojni izaslanik uputio majoru Esterhaziju. Petibl nije stigao poštom a sadržina nije bila sumnjiva, pa ipak nije promakla oštrom oku obaveštajca Pikara. Sabrao je podatke i uvideo da je on čovek bez domovine, dakle bez odgovornosti, avanturista, željan novca. Kada je uporedio pisma i zapise Esterhazija primetio je zapanjujuću sličnost rukopisa sa »borderom«. Pikar je podneo izveštaj načelniku generalštaba o upotrebi tajnih dokumenata na sudenju kapetanu Drafusu, koja optuženi nije imao prava ni da vidi. Pikara su podržavale visoke vojne ličnosti sve do trenutka kada su shvatile da šef obaveštajnog odjeljenja ne želi samo da se zadrži na konstataciji da je Esterhazi špijun, već i da dokaže da je Drafus nevin. Generali nisu želeli da kompromituju francuski sud generalštaba, pa su nastojali da onemoguće pukovnika Pikara, tako da je on otpušten iz vojske.

Tako je počela velika bitka između suda i pravde, bitka kojoj niko nije znao ishod.

Na slučajnosti što je osumnjičeni i kasnije osuđeni Drafus Jevrejin počela je da se rasplamsava antisemitska mržnja i progoni Jevreja po čitavoj Francuskoj. Antisemitski pokret uzeo je na nišan sve Jevreje, ma gde se oni nalazili, a neredi su se širili po mnogim francuskim gradovima. Među borcima za reviziju Drafusovog procesa nalazio se i istaknuti književnik Emil Zola. U svojoj čuvenoj knjizi »Optužujem« izneo je čitav niz podataka koji su osvetlili Drafusovu aferu i koji su doprineli njenom rešavanju. Knjiga je sastavljena od pisama koja je Zola štampao u listovima »Figaro« i »Oror«. Pismo predsedniku Feleksu Foru uzbudilo je čitav Pariz. Reakcionarni poslanik de Min zahtevao je od vlade da preduzme gonjenje Zole, što je predsednik vlade i prihvatio.

Zoli je suđeno tri puta. To nisu bila suđenja samo Emili Zoli, već okršaj između dve društvene suprotnosti u Francuskoj, bitka bez milosti. Zola je protiv sebe imao sve društvene slojeve, a uz sebe, kako je govorio, samo jasnu ideju za koju se borio ideal pravde i istine. Kao svedok optužbe pojavio se general Pelije koji je Zolu optužio za vojničku neangažovanost. Zola se okrenuo svedoku i neočekivano rekao: »Francuskoj se služi na više načina. Može joj se služiti i mačem i perom. Gospodin general Pelije neosporno ima svojih pobeda. No imam ih i ja. Francuski jezik je mojim delima pronesen po celom svetu. To su moje pobeđe. Dakle, zaveštavam potomstvu ime generala Pelije i ime Emila Zole. I ono će izvršiti izbor!« Pred sudom se

orilo: »Živeli generali, živila vojska, živeo sud, dole Zola, smrt Jevrejima«. Zola je osuđen i jedini mu je izlaz bio napuštanje Francuske.

Afera se sve više razbuktavala. Vlada je bila uzdrmana Zolinim držanjem i njegovim moralnim uspehom na suđenju kao i utvrđivanjem da su nekoliko dokumenata na koja se optužba oslanjala običan falsifikat. Protiv pukovnika Pikara ministar vojske je poveo parnicu zbog tobožnjih davanja vojnih dokumenata advokatu Luju Lebloa.

Posle niza optužbi, suđenja, sudske mahinacije i rasplamsavanja antisemitskih strasti u javnosti, spoljnopolička situacija i permanentne unutrašnje krize dovele su do čestih promena vlade. Novi ljudi na vlasti su omogućili reviziju Drajfusovog procesa, koju je Lucija Drajfus, kapetanova žena, zatražila od ministra pravde. Krajem meseca je zahtev usvojen. Sud je 3. juna 1899. ponistiо presudu ratnog suda iz 1894. i naredio novo suđenje. Ustanovljeno je da je Esterhazi upotrebljavaо harтију na kojoj je napisan »bordero« i da je u njemu tvrdio da ide na manevre, a da Drajfus na njih nije išao, niti je imao bilo kakve veze sa stranim diplomatom. Sudu ni ovo nije bilo dovoljno, pa je zakazano novo suđenje u bretonskom gradiću Renu. On je bio pogodan iz dva razloga. Prvo, jer je Drajfus trebalo da se iskrca u luci Brest, blizu Rena; drugo, što je generalštаб računao na patriotizam i religioznost stanovništva i na jaku mržnju prema Jevrejima. Pa ipak, kad su videli Drajfusa, nesrećnog i izmučenog posle pet godina neizmernih patnji, nije došlo do većih incidenata. Pred sudijama ratnog suda i pred celom svetskom javnošću odvijao se proces pun sukoba, suočavanja, izliva mržnje i iznošenja savesti i istine. Sudije su smatrale da Esterhazija treba izuzeti iz optužbe. Ako nema dokaza da je Drajfus špijun, postoji mogućnost da je špijun, uostalom, zar ne pripada »izdajničkom« narodu Jevrejima? Većinom glasova od pet prema dva optuženi je proglašen krivim. Pošto je odlukom o reviziji vraćen u čin, ponovo je izvršena javna degradacija a kazna mu je smanjena na deset godina tamnice. Iscrpen, oslabeo, ali duhovno jak, on je izgorio: »To je vaša podanička vernost, vaša pravda.« Vladajuća buržoazija i vojska nisu hteli da priznaju da je Drajfus nevin. Zbog »časti« zemlje i vojnih starešina vladajući krugovi nisu hteli da dozvole poništenje presude koji su sami izrekli.

Međutim, Francuskoj je zbog sukoba interesa u kolonijama pretila opasnost od rata sa Engleskom. Da bi zataškali aferu, ministar rata je podneo predlog za pomilovanje Alfreda Draj-

fusa novom predsedniku republike na potpis. Tako se Drajfus našao na slobodi. Međutim, to nije značilo i okončanje afere. Ova amnestija je, po Zolinim rečima, »uskraćenje pravde a sam zakon o amnestiji zločinački, jer izjednačuje heroje sa izdajnicima i nevine ljudе sa krivcima«.

Pa ipak, sedam godina posle Drajfusovog oslobođenja izvojavana je velika победа, koju Zola nije dočekao. Buržoaska levica na čelu sa Žoržom Klemansom je došla na vlast. Nova vlada je imala smelosti da se suprotstavi lažima svojih predhodnika.

Završni čin velike tragedije koja je u istoriji ostala pod nazivom Drajfusova afera odigrao se 1906. godine. To je bio čin rehabilitacije. 12. jula 1906. Sud Francuske u punom sastavu, četrdeset sudija u svečanim togama okružili su predsednika dok je šezdeset minuta, pred auditorijumom najodabranijeg sastava, uzbudjenim glasom čitao reč pravde — odluku najvišeg suda u zemlji o nevinosti Alfreda Drajfusa i o krivici Esterhazija i tolikih drugih odgovornih za Drajfusovu ličnu tragediju i krizu nacije. Sutradan je objavljeno unapređenje Alfreda Drajfusa u čin pukovnika a pukovnika Pikara u čin generalmajora. Osam dana kasnije izveden je ceremonijal vraćanja znaka dostojanstva Drajfusu.

Dvanaest godina posle lišavanja čina Alfred Drajfus je u krugu vojne škole u Parizu proglašen vitezom legije časti.

Milena Radulović